

*Mr. J.J.A.M. van Gennip (1939) is Plaatsvervangend
Directeur-Generaal Internationale Samenwerking van het
ministerie van Buitenlandse Zaken.*

Toerusting voor de toekomst

Kadervorming voor een moderne en principiële partij

In een nog sterker anti-CDA artikel dan we normaal van het progressief katholieke weekblad 'De Bazuin' gewend zijn, schreef dezer dagen de redactie, dat er tenminste één positieve kant aan de uitslag van 21 mei verbonden was: de toestroom van nieuwe, niet-confessioneel gebonden kiezers zou de partij nu definitief in de beginselloosheid en de behoudzucht drijven. Men kan rustig voorbijgaan aan de onverdraagzaamheid van sommige christelijke periodieken van links of van rechts die in een bepaalde naïjver niet dulden dat een andere stroming dan de hunne zich ook serieus op een zelfde inspiratiebron beroept. Maar men kan niet voorbijgaan aan de uitdaging waarvoor iedere partij al staat in de wisseling van de generaties en waarvoor de christen-democratische beweging nu in het bijzonder staat. Het rapport 'Appèl en Weerklank' signaleert in alle scherpheid de grote behoefte aan een herkenbare politieke overtuiging. Dit komt niet alleen tot uitdrukking in fraaie programma's en rapporten. Het verwijt heeft dikwijls de kloof gegooid tussen de soms door een

aantal huurlingen opgestelde papieren en de politieke vertaling. Herkenbare politieke overtuiging komt tot uitdrukking in de consistentie van verklaringen en politiek handelen. Zij komt ook en vooral tot uitdrukking in een bestaffing van de partij op alle niveaus met personen die zakelijke competentie weten te verbinden met een christen-democratische politieke overtuiging. In dat verband houdt 'Appèl en Weerklank' een sterk pleidooi voor een opwaardering van het kader- en vormingswerk. Zelfs pleit het voor de oprichting van een kaderschool.

Een grote traditie

Kadervorming en bezinning, ook op de verhouding evangelie en maatschappelijk handelen, is binnen de constituerende delen van het CDA gedurende meerdere generaties een belangrijke activiteit geweest. Soms vond die scholing plaats in specifiek partijverband. Dikwijls ook waren de kaderleden van de partijen gepokt en gemazeld in de vorming binnen christelijk-sociale organisaties. Niet zelden hadden de prominenten

een universitaire scholing gehad waarbinnen veel, zeer veel en soms te veel aandacht was besteed aan de verhouding evangelie-samenleving, in normatieve zin (en te weinig aan de feitelijke kennis van die samenleving). En wat belangrijker was: er was een duidelijke wisselwerking tussen de sociologische, de economische, theologische en wijsgerige opleidingen en de christen-democratische partijen. De Vrije Universiteit heeft generaties kader gevormd en het debat over de juiste inrichting van onze samenleving grondig beïnvloed. In de mij meer vertrouwde katholieke wereld was het vooral de Tilburgse Hogeschool die misschien minder in naar buiten tredende debatten, maar daarom niet minder intensief, diezelfde rol vervulde. En in het eerste kwart van deze eeuw de Leuvense Universiteit, die vele katholieke parlementariërs en bewindslieden heeft gevormd. Niet alleen de universiteiten leverden het *pre-fab* kader voor de christelijke partijen. In alle geledingen kon men kaderleden vinden, die door scholing en bijscholing in staat waren het gesprek te voeren over de inrichting van een samenleving op basis van principiële criteria én die conclusie van dat gesprek ook trachtten te vertalen in concreet politiek handelen. De sociale studiedagen, zoals die jaarlijks bijv. in Rolduc werden gehouden, hebben een halve eeuw lang gewone mijnwerkers gevormd tot mondige meespelers in de politiek op lokaal, regionaal en zelfs nationaal niveau (de eminente rol die daarbij priesters en religieuzen hebben gespeeld is het tegendeel geweest van wat in de recente verkiezingscampagne nog beweerd werd in Limburg, waarin opnieuw het beeld werd opgeroepen van een domhoudende kerk). Mondigheid van gewone mensen: het kenmerk van het vormingswerk in de christelijke sociale en politieke beweging is geweest het volledig au sérieux nemen van de participanten, hen in hun volwassenheid en verantwoordelijkheid aanspreken, ook al hadden ze geen enkele vervolgstudie na de lagere school gehad.

Men kon zich als hoogleraar of als minister niet onttrekken aan de uitnodiging om ook te

doceren in de vele cursussen en instituten van christelijke sociale organisaties of de politieke partijen. Menigmaal zijn baanbrekende vertogen over de oriëntering van de samenleving juist daar gehouden en niet in de collegezaal of het parlement. Het had het voordeel, dat de sociale wetenschapper en politicus zich moest uitdrukken in verstaanbare taal, maar ook dat men zo het contact hield met de maatschappelijke realiteit.

De breuk

Opeens was het allemaal weg: Het Romme-instituut verkocht, de Rolducse studiedagen verlopen en Tilburg werd de Karl Marx-Universiteit. Van de christelijk-sociale leer die in de politiek vertaald moest worden, sprak niemand meer. Menigeen bepleitte op dat moment de omvorming van de christelijke partijen tot een democratische middenpartij. Ik ook.

Onbegrijpelijk was de verflauwing van de aandacht voor principiële vragen rond de samenlevingsinrichting zeker niet. De naoorlogse ontnuchtering had ook veel kritiek meegebracht op de soms wel erg wereldvreemde, gekunstelde schema's en formules waarin men de samenleving voor de oorlog dacht te moeten persen. Soms kwamen de ordeningsvoorstellen in het grensgebied van de democratie terecht, en wie in zijn studententijd Nederlands aanwezigheid in Nieuw-Guinea heeft horen legitimeren met het natuurrecht, hoeft even niet meer. Maar er was meer: de behoefte aan de discussie over de inrichting van de samenleving, de keuze voor wat voor soort samenleving werd verdrongen door de 'geontideologiseerde' agenda van wederopbouw en economische groei. De grote vragen over de blauwdruk van de samenleving waren weliswaar niet alle opgelost en de samenleving zag er anders uit dan de sociaal-filosofen van voor de oorlog zich hadden voorgesteld. Toch groeide er een maatschappij waarin welvaart solidariteit én individualiteit mogelijk leek te maken; een krachtige staat en een sterke toerusting van maatschappelijke tussenverbanden als buffer tegen die staat, een omvang-

rijk systeem van sociale zekerheid zonder socialisatie, een industrialisatiebeleid zonder de proletarisering van Engeland of de Boringe, een moderniseringsbeleid van de landbouw zonder de landvlucht van Frankrijk, een maatschappij met klassengeledingen, maar met doorstromingsmogelijkheden en zonder klassestrijd. Niet de ideale samenleving, maar wel één waarin de grote keuzevragen zeker niet slechter waren opgelost dan die in vele andere geïndustrialiseerde landen. Aan het werk en geen gezeur.

Zeker geen christelijk gezeur. Juist in Nederland was het spreken over politiek vanuit kerkelijke hoek onder een zware hypotheek gekomen. De representanten van de christelijke politieke partijen verlegden hun interesse naar de pragmatiek en ook de nieuwe partijopbouw. De universiteiten legden meer belangstelling voor de feitelijkheid dan voor de normering aan den dag en vele sociale organisaties lieten hun identiteit vervagen. Toch verstomde het spreken over de relatie geloof-politiek niet. Het verlegde zich naar binnen de kerken, en naar een bewuste afstand van deze samenleving, met haar compromissen, met haar verworvenheden en met de noodzakelijke kennis om het een tegen het ander te kunnen afwegen. Het profetisch getuigenis van kerkelijke en parakerkelijke instellingen verving het brede gesprek in de christelijke organisaties en politiek over de inrichting van de samenleving, op basis van minstens de pretentie van wetenschappelijkheid en deskundigheid. En zo kon het gebeuren, dat binnen de christendemocratie in Nederland de vraagstelling naar de verhouding tussen grondslag en politiek handelen, de kwestie van het inhoud geven aan de politieke overtuiging, een opgave werd in plaats van een gegevenheid. En zo werd de aflossing van de kaders, die dikwijls nog juist gevormd zijn in de christelijk-sociale organisaties en bij met de christendemocratie verwante hoogleraren, een nog grotere opgave. Als men tenminste een christendemocratie wil doorreiken naar een volgende eeuw die principieel en competent

is. Als men tenminste meer van die partij verwacht dan het zijn van een vehikel voor machtsuitoefening of carrière.

Zo kon dat gebeuren; die niet onbegrijpelijke verflauwing in de belangstelling voor de principiële toerusting op een moment, dat elders in de wereld de belangstelling voor het verband tussen levensbeschouwing en politiek handelen weer enorm toeneemt, christenen in de derde wereld een gigantisch bezinningsproces doormaken over de inrichtingsvragen in hun samenleving, en bijv. een bisschoppenconferentie als die van de VS een intensieve nationale discussie op gang brengt over de inrichting van de economie, op basis van idealen én werkelijkheid, norm én deskundigheid.

Inhaalbehoeften

Nieuwe kaders voor een nieuwe partij, én een vergrote belangstelling voor de politieke overtuiging, voor de doorwerking van de grondslag. Ze zijn in deze benadering bewust gekoppeld. Het gaat om het kader van deze partij; het gaat niet om een in iedere partij inzetbaar kader. Het zal een pakket moeten verwerken van spreken in het openbaar tot enige grondnoties van het functioneren van ons parlementair stelsel, de staatkunde en wat capita selecta uit actuele politieke aandachtsvelden. De kadervorming binnen het CDA dient uit twee aan elkaar gekoppelde lagen te bestaan. Daar is op de eerste plaats de huidige taak van het kaderen vormingswerk. Permanent moet daarbinnen de gedachtenwisseling in de partij bevorderd worden over actuele én principiële vragen. Dat geldt voor iedere partij, maar de werkelijkheid gebiedt te erkennen dat niet alle constituerende delen van onze partij een even grote traditie hebben als *politieke* beweging. Zeker ten opzichte van de PvdA en kleinere partijen heeft het CDA behoefte aan een constante vitamietoevoeging van politieke bewustwording. Alleen op die manier wordt tegenwicht geboden tegen een tendens om partijpolitiek te zien als een optelsom van te behartigen belangen.

Maar er is meer: de wat bredere ge-

schiedschrijving beoogde aan te tonen, dat er voor het CDA een duidelijke inhaalbehoefte is voor de vorming van een toegesneden kader met een christen-democratische identiteit. Voor een gedeelte correspondeert deze behoefte met die van andere christelijke organisaties, die voor hun nieuw vrijgesteld kader met name niet meer kunnen terugvallen op beleidsmedewerkers, bestuurders en staf, die hetzij op de universiteiten, hetzij in de eigen opleidingsinstituten,

Daarom staat het CDA naast een krachtig vormingswerk voor de noodzaak van extra-inspanning, in ieder geval een inhaalmanoeuvre voor de creëring van een nieuw en herkenbaar kader, en wel 'in eigen beheer'. In deze geest nam op basis van 'Appel en Weerklank' de CDA-Partijraad te Hoogeveen twee jaar geleden het besluit tot de instelling van een eigen kaderschool, beter gezegd hogere kadercursus.

Niet uit heimwee naar de soms eindeloze discussie over de christelijk-sociale leer en haar consequenties voor de politiek, soms met haar byzantismen ook, maar vanwege de behoefte aan een nieuw competent en principieel kader.

» Het CDA heeft behoefte aan toegesneden kader met christen-democratische identiteit. «

De agenda van de toekomst

De pure constatering dat er een inhaalbehoefte is en dat die kennis die vroeger als vanzelfsprekend verondersteld kon worden, niet meer aanwezig is, is echter geen voldoende rechtvaardigingsgrond voor een zo toegespitste aandacht (en financiën) die een instituut als een kaderschool vraagt. Althans een kaderschool die een dwarsverbinding legt met de grondslag en de eigen politieke overtuiging. Ik denk, dat de echte grond voor de noodzaak én van een kaderschool én van versterkte aandacht voor de relatie met de grondslag én voor de identiteit (zonder wierook) van de partij gelegen is in het besef, dat het tijdperk van het pragmatisme aan het overgaan is. Dit is geen pleidooi voor de vervanging van zakelijke, op hun vakgebied competente kaders. De kaderschool zal juist het besef dienen aan te wakkeren dat politiek spreken deskundigheid en specialisatie vraagt, maar ook het besef, dat onze samenleving als geheel en de politiek in het bijzonder voor nieuwe principiële keuzevraagstukken komt te staan, die alles met levens- en mensbeschouwing te maken hebben. De generatie die nu de politieke leiding heeft in het CDA, zo ergens tussen de veertig en vijfenvijftig jaar, is een generatie in de mist. Achter ons liggen de vaag geworden contouren van de wederopbouwperiode en de vestiging van de welvaartsstaat. De op-

hetzij door zelfstudie de grondnoties beheersen van grondslag en maatschappelijk handelen. Er is gewoon behoefte aan kennis van christelijk-sociale geschiedenis, van de historie van de christen-democratie en haar plaats in de Nederlandse samenleving over de periode van een eeuw.

Er is vooral behoefte aan kennis – en dat is meer dan een vaag gevoel – van hoe de grondslag in het politiek handelen vertaald kan worden. Begrippen als solidariteit, rentmeesterschap en andere kernbegrippen uit onze politieke overtuiging dienen eerst gekend te worden. Er is een generatie die het verlerd heeft met deze begrippen om te gaan. Er heerst vooral buiten de christen-democratie een opvatting die de poging tot systematische vertaling van de grondslag in een relevante politieke stroming minacht of ridiculiseert. Zelfs of soms juist binnen de kerken.

dracht, van nu is met man en macht dat opgebouwde te behouden. Maar voor ons doemen – vooralsnog vage – aanduidingen op dat onze samenleving in de nabije toekomst – nationaal en internationaal – voor enorme herordeningskeuzen zal komen te staan.

Vervolgens de internationale ordening. De Nederlandse christen-democratie heeft goede rapportcijfers als het erom gaat de gedachte van solidariteit niet te laten stoppen bij de landsgrenzen. Maar zoals ooit die intensieve discussie gevoerd is over de betekenis van solidariteit voor de gehele inrichting van onze eigen nationale samenleving, zo dient nu met deskundigheid én met bijlichten van onze uitgangspunten het gesprek over een genormeerde internationale orde geïntensiveerd te worden. Minstens dienen we op ons te laten inwerken de consequenties van de radicale en snelle wijzigingen daarin, het bewustzijn te creëren van de Sternstunde in de menselijke geschiedenis op dit terrein.

Maar een toekomstgerichte christen-democratie prepareert zich ook op de revolutionaire veranderingen in de eigen samenleving. Weiler heeft eerder in dit blad opgeroepen tot reflectie over de door Toffler beschreven ontkoppeling tussen arbeid en produktie. Als de voortbrenging van goederen slechts in beperkte mate afhankelijk wordt van menselijke arbeid, hoe herordent men dan de toegang tot die goederen en de arbeid? Het gaat nu al om het niet-conjuncturele gedeelte van ons werkloosheidsprobleem. Het gaat om fundamentele samenlevingsvragen. Deze keuzevragen zullen veel minder dan vroeger beantwoord worden vanuit een impliciete religieuze consensus. Dat betekent de noodzaak van het helder maken van de keuzemogelijkheden, het waarom aangeven van de voorkeur. Dat geldt in het bijzonder ten aanzien van die twee andere agendapunten waarmee de politiek in de komende jaren in toenemende mate te maken krijgt, die van de bio-ethiek en die van de demografie.

Wij moeten duidelijk kunnen maken, dat ons

bezig zijn met ethische kwesties geen heimwee is naar het ideaal van een christelijke natie, geen poging om klein rechts in de kring te halen, maar alles te maken heeft met de vraag hoe de mens omgaat met nieuw verworven macht.

Eenzelfde benadering past het demografisch vraagstuk. Het gaat hier niet om een moralistische benadering van de terugloop van het geboortenaantal, het gaat ook niet over een dubieuze verbinding van natie en macht. Maar het gaat wel om de vraag of de inrichting van onze samenleving voldoende ruimte biedt voor persoonlijke ontplooiing én kindvriendelijk is. Wie het emancipatiestreven serieus neemt, en terzelfdertijd de toekomstgerichtheid van de samenleving ook waarde toekent, realiseert zich, dat de combinatie van die verlangens waarschijnlijk verregaande consequenties heeft voor de inrichting van onze samenleving.

Zoveel is zeker: centraal in het politieke de-

» Het tijdperk van het pragmatisme is aan het overgaan. «

bat in de komende jaren zal staan de vraag naar de beheersing en de normering van de macht, de nieuwe macht waarover de mensen met name door de technische ontwikkeling zijn gaan beschikken, macht die tot uitdrukking komt in de mogelijkheid van manipulatie van de kwaliteit van het individuele leven, beïnvloeding van de geest van personen en massa's, macht ook om het leven van allen en alles te beëindigen. Maar daar-

’ Onze opvattingen over
persoon en wetenschap
vereisen iets anders dan
een cassette-serie. ’

mee is ook weer actueel de vraag naar de plaats van de staat: wie hanteert die macht en hoe, wat is opgave en beperking van de staat: hét thema uit de christen-democratische discussies van vroeger is terug. Een kaderschool moet mensen toerusten om die discussie te voeren.

Alleen maar filosofie?

Het is natuurlijk niet zo, dat die kaderschool alleen maar een soort futuristische filosofieclub moet zijn. De participatie in het politieke gebeuren is niet alleen beperkt in ons land vanwege een beperkte belangstelling. Ze is dat ook omdat het functioneren binnen het politieke gebeuren ingewikkeld is, het beheersen van moeilijke spelregels vereist het beschikken over specifieke vaardigheden. Spelregels moeten geleerd worden, vaardigheden verworven: de kaderschool moet een functie vervullen in die drempeloverschrijding. Inzicht in ons staatkundig bestel, maar ook basiskennis over de actuele politieke aandachtsvelden, de kenmerken van de andere politieke stromingen. Kennis ook van moderne politicologische technieken. Waar ook onze Europese zusterpartijen met dezelfde problemen te maken hebben, zou het een dubbel effect kunnen hebben als uitdrukkelijk voorzien kon worden in scholing én kennismaking met de Europese christen-democratie.

En nog iets: zoals geconstateerd is dat academici zeker niet zoveel meekrijgen, dat een bijscholing als hier bedoeld overbodig is, zo

moet het CDA zich zeer nadrukkelijk inzetten om de politieke participatie geen monopolie te laten zijn van academici. Wij hebben op het terrein van de breedte van die participatie een goede traditie. Wij moeten dat zo houden in de bestuurscolleges van de partij op alle niveaus en bij de voordracht van onze representanten in de gekozen organen van onze samenleving. Daarmee is ook de doelgroep in eerste instantie aangegeven van die kaderschool: zij die in de toekomst de eigen kaders gaan vormen en die vanuit het CDA in vertegenwoordigende functies komen. Maar als het niveau hoog is, het curriculum ook over de kern van de christen-democratie gaat en toekomstgericht is, moet het niet uitgesloten worden geacht, dat ook vanuit de samenleving, wetenschap, media, sociale organisaties, kerken, interesse zal blijken om te participeren. Zeker zolang elders weinig of geen aandacht besteed wordt aan de vraag naar de verbanden tussen levensbeschouwing en maatschappelijk handelen. De ambitie van een goed opgezette kaderschool moet tenminste zijn de creëring van eigen kader, de bevordering van een studiecultuur binnen het CDA, maar ook een loopbrug naar anderen die in sociale organisaties, kerken, media of universiteiten zich de vraag stellen, of en wat het CDA meer bezielt dan het uitoefenen van macht.

Plaatsbepaling

Als er naar een hoog niveau gestreefd wordt, een open opstelling, maar terzelfdertijd de voorziene kaderschool een direct nut voor de partij moet hebben, dan wordt daarmee ook iets gezegd van de formele plaatsbepaling.

Vormingswerk in relatie met gevestigde organisaties kan op twee manieren misgaan; per definitie staat het bloot aan de verleiding om zich in originaliteit en eigen agendabepaling te verwijderen van de eigen opdrachtgever. Ofwel van de andere kant: de opdrachtgever waardeert het in de mate waarin de eigen opvattingen en niets anders herkauwd en doorgegeven worden. Het vrije model versus het partijacademie-model.

Een partijacademie hoort thuis bij politieke organisaties waarmee het CDA niets van doen heeft. Onze opvatting over persoon en wetenschap vereisen iets anders dan een cassette-serie over de partij en haar achtergronden. Daarom moet de garantie van niveau, oriëntering en relevantie in een zekere autonomie gestalte krijgen, minstens in een bestuurlijk college, dat garant kan staan voor die beoogde openheid, toekomstgerichtheid en niveau. Een college waarin ook de relatie met de van buiten af aan te trekken kennis gegarandeerd is. Dat geldt temeer, als men van meet af aan inteelt wil vermijden en ook bewust profijt wil trekken en kennis opdoen van het denken van christenen elders (Noord-Amerika, derde wereld, Centre Jacques Maritain, Konrad Adenauer Stiftung) over de vragen van maatschappelijk en politiek handelen.

Maar intussen kan een nu en hier functionerende politieke partij zich niet de weelde veroorloven van een volledig autonoom sociaal-wetenschappelijk genootschap. En nog minder mag het gebeuren, dat er een soort klassenstrijd ontstaat tussen het huidige kader- en vormingswerk en de beoogde kaderschool.

De Partijraad in Hoogeveen heeft bevolen de kaderschool op te hangen aan de Stichting Kader- en Vormingswerk en het Wetenschappelijk Instituut. De nauwe relatie met het Wetenschappelijk Instituut zal duidelijk zijn voor wie het eens is met het beoogde niveau en de oriëntering.

De noodzaak voor het Wetenschappelijk Instituut om zich intensief met de kaderschool bezig te houden, personeelsmatig en inhoudelijk, kan voor dat Wetenschappelijk Instituut zelf vruchtbaar zijn, een test op de verstaanbaarheid, een confrontatie met realiteit en werkelijke interesse. Zoals boven beschreven, is het nut van zo'n wisselwerking eerder aangetoond: de doorstroming van het kader- en vormingswerk naar de kaderschool en omgekeerd de inzet van hen die cursussen of de cursus gevolgd hebben op de kaderschool lijkt een voor de hand liggend gegeven. Waar de relevantie voor het

CDA uitgangspunt is, is tevens een directe inbreng van het (Dagelijks) Partijbestuur gewenst.

Het is niet aan mij aan te geven, hoe die elementen, Kader- en Vormingswerk, Wetenschappelijk Instituut, inbreng van buiten en vanuit de partij als zodanig zich in een bestuurlijk college moeten verhouden. Waar het om gaat is, dat de kaderschool geen *Fremdkörper* wordt binnen de partijorganisatie. Maar dat zij optimaal gebruik kan maken van de al aanwezige mogelijkheden binnen het CDA en terzelfdertijd zoveel autonomie heeft en openheid naar buiten, dat haar creativiteit ruimte geboden wordt en docenten en ideeën van buiten, binnen de partij gebracht worden.

Aan de kwaliteit van het functioneren van de partij als zodanig, aan haar toekomstgerichtheid en aan haar identiteit kan het idee van een kaderschool zeer veel bijdragen; aan die identiteit zelfs op dubbele wijze; én door de aandacht voor de politieke overtuiging, én doordat er systematisch ruimte wordt gemaakt voor scholing en bezinning. Dat maakt die partij ook weer een gezochte gesprekspartner van die andere instituten in onze samenleving, die zich ook vanuit dezelfde uitgangspunten, maar soms met minder directe verantwoordelijkheid bezig houden met de inrichting van de samenleving en de oriëntering op de toekomst. Het in de steigert zetten van de kaderschool in deze opzet is een ambitieuze taak. Het zal zeer veel van de creatieve vermogens, de tijd en het bestuurlijk inzicht vragen.

Dat twee jaren na Hoogeveen deze resolutie nog niet is uitgevoerd is zeer begrijpelijk vanuit de opgaven waarvoor de partij heeft gestaan. Dit is iets wat er niet eventjes bijgenomen kan worden en ook niet weggedeleged kan worden aan een of andere commissie. Bovendien kan haast een concurrent van de degelijkheid worden, als men tenminste van meet af aan de standaard van vorming en bezinning hoog wil houden.

